



Tænk nyt om uddannelse, arbejde og løn

Af
STEEN HILDEBRANDT
Professor ved
Handelshøjskolen, Aarhus Universitet

Vi har næsten fuld beskæftigelse. Vi er nået langt ned i bunken med arbejdsløse, både i forhold til de mennesker, der er på a-kasse understøttelse, og de, der er på kontanthjælp. Og det er godt. Der er en historisk mulighed for at få de sidste mennesker med, nu hvor der er brug for endnu flere mennesker i både den private og offentlige sektor. Samtidig er der flere, der bliver syge - når de er i arbejde! Der er noget, der kunne tyde på, at vi ind imellem er for ivrige for at få de svageste med på vognen - og måske noget andet, der tyder på, at vi ikke altid er gode nok til at indrette vore arbejdspladser, så mennesker kan holde ud til at være der. Måske skal vi til at ændre strategi. Når det drejer sig om kontanthjælpsmodtagere, så er det i vid udstrækning lykkedes at få de mennesker i gang, som ligger i det, vi kalder match 1, 2 og 3. Nu er så ambitionen, at kontanthjælpsmodtagere i match 4 og 5 også skal nyde godt af opsvinget. Men hvad gemmer der sig bag disse begreber - match 4 og 5? Ja, her taler vi ikke om mennesker, der kun har arbejdsløsheden som problem. Vi taler om aktive narkomaner, om mennesker med psykiske problemer, boligløse, der lever på gaden, langtidsdrankere, om de, der udskrives til gaden fra længere fængselsdomme og flere andre. Kan vi tænke arbejde og uddannelse for denne gruppe borgere på samme måde, som vi gør det for andre mennesker? Eller skal vi til at lave helt andre succeskriterier for denne målgruppe?

På Kofoeds Skole i Århus blev der den 26. september 2006 afholdt et interessant møde om de mennesker i samfundet, som vi under ét kalder svage, herunder de mennesker i match 4 og 5, jeg

nævnte ovenfor. Hvordan mon det i øvrigt føles og opleves som menneske at være *En match 4 eller 5*? Mødet var arrangeret af Kirkens Korshær, Gøglerskolen og Kofoeds Skole. Jeg havde den ære at være inviteret til at holde et foredrag på mødet. Der er mange svage i Danmark. Hvorfor er de svage? Hvad vil det sige, at de er svage? Skal man gøre noget særligt for dem? Og hvad kan man gøre for dem? Det var sådanne spørgsmål, jeg gjorde mig mange tanker om i den forbindelse.

Fokus på mødet var på uddannelse, beskæftigelse - arbejde. Hvordan kunne disse svage mennesker komme i uddannelse og arbejde? Det var det store spørgsmål. For det er godt at arbejde, og det er godt at have et arbejde - i et samfund som vort. Og det er nok rigtigt. Men hvad er et arbejde? Og hvad skal der til for at få et arbejde? Nogle borgere har måske svært ved at overskue fast arbejde. Måske skulle det for disse borgere være muligt at tage arbejde en dag ad gangen, lidt på samme måde, som vi i gamle dage talte om daglejere. Er det bare et spørgsmål om uddannelse - og hvad er uddannelse? Har vi overhovedet et uddannelsessystem, der kan nå disse grupper?

Tænker vi for traditionelt, når vi tænker uddannelse og arbejde? Overfører vi, der har et arbejde og har en uddannelse, ukritisk og ureflekteret vore forestillinger om uddannelse og arbejde på alle andre mennesker, selv om de måske er meget anderledes end dig og mig? Traditionelle faglige og boglige uddannelser og fast arbejde? Eller er vi i stand til at tænke alternative kompetencer, alternative uddannelser og jobsituationer? Anstrenger vi os for at gøre det? Er vi åbne og kreative, eller er vi fordomsfulde og traditionelle? At dømme efter, hvordan samfundet ser ud, hvor mange svage mennesker, der er, hvor mange, der falder ud af uddannelsessystemerne, er vi ikke særligt kreative eller særlig åbne for ændringer!

Vi må stille os selv alle disse spørgsmål, hvis vi vil tænke værdigt og konstruktivt om mennesker, der netop ikke ligner os - men er meget anderledes - og som er havnet i en situation i samfundet, hvor deres egne muligheder for at handle og beslutte er meget begrænsede. De svages biografi er anderledes, deres oplevelser, erfaringer, deres måde at tænke liv og arbejde på, deres opfattelse og oplevelse af livskvalitet - det hele er anderledes. Vi mennesker er i al almindelighed meget forskellige, men det er klart, at disse forskelligheder træder endnu tydeligere frem og markeres, når vi opdeler mennesker i så klart adskilte grupper som f.eks. mennesker i arbejde og svage mennesker uden for arbejdsmarkedet.

Mennesker har mange intelligenser, intellektuelle, sociale, følelsesmæssige, kropslige, kreative, musiske, rumlige, eksistentielle. Mennesker har forskellige intelligensprofiler, men vi lever i et samfund, hvor der gennem de sidste hundrede år er sket en ensretning i retning af den intellektuelle intelligens – forstået på den måde, at den intellektuelle intelligens har en forrang frem for alle andre intelligenser. Det er fint at have en høj IQ - og i mange menneskers daglige sprogbrug betyder intelligens simpelthen intellektuel intelligens. Man vil meget sjældent i vor kultur om et meget kreativt menneske sige, at det er et meget intelligent menneske. Men det er det. For der er mange intelligenser.

Vi lever i et samfund, der på mange måder skal leve af kreativitet og innovation, af kunst, kultur og oplevelser, af sport og dans, af leg og læring. Det siger vi i hvert fald, og jeg tror, det er rigtigt. Men i mange samfundsanliggender, f.eks. når det handler om skole, uddannelse, mm., så belønner vi ikke kreativitet, ja mange steder straffes kreativitet i realiteten. Du skal ikke være for kreativ. Du skal ikke tænke for utraditionelt. Følelsesmennesker og meget sociale mennesker har heller ikke af sig selv en høj status, medmindre de er så følelsesmæssigt og socialt kompetente, at de f.eks. er blevet skuespillere eller kunstmalere – og kan leve af det. Leve af det på de traditionelle markedsvilkår – det er noget meget vigtigt for mange menneskers bedømmelse af andre mennesker. Kan man ikke leve af det – på markedsvilkår – så er det ikke godt; så forsvinder respekten. Så er der noget galt. Og det er der måske netop også i den forstand, at det er mennesker, der er anderledes end mennesker er flest.

Vi skal til at tænke anderledes om mennesker, om menneskers intelligenser, om hvordan vi uddanner, udvikler eller udfolder mennesker. På den ene side. Og på den anden side skal vi også til at tænke anderledes, når det herefter handler om den type arbejde, den type job, den type beskæftigelse, som vi vil tilbyde eller give disse mennesker mulighed for at udføre – og dermed evt. også vurdere resultaterne af dette arbejde anderledes. Og vi er nødt til at sige tilbyde, for det er igen os med magten, der bestemmer. Mange af de andre mennesker, jeg her taler om, er sådan placeret i samfundet og i deres eget selvbillede, at de ikke selv er særligt aktive og udfarende på disse områder.

Det betyder, at samfundet, politikere, uddannelsesinstitutioner og mange andre må gøre noget – selvstændigt. Vi skal være åbne over for at tænke uddannelse og arbejde helt anderledes, end vi har

lært at gøre det i det veltrimmede, specialiserede og mekaniske industrisamfund. Det vil være godt for samfundet, og det vil specielt være godt for alle de mennesker, der føler sig uden for, når de toneangivende i samfundet tænker som de gør nu, dvs. tænker flertallets tanker ned over alle.

Når flertallets tanker skal presses ned over alle, så vil der nødvendigvis være nogen, der presses uden for – presses ud. Dem kalder vi så marginaliserede, svage, udstødte, syge, besværlige, forkælede, utilpassede, asociale mm. Uanset hvad, så er de ekskluderede. De er uden for. Tænkte, følte og handlede vi anderledes, så ville disse andre være inden for. Så ville de være inkluderede. Et samfund, hvor alle kan rumme alle er et meget rigt og stærkt samfund. Et samfund, hvor nogen er uden for og andre er inden for, er et svagt samfund – ja, måske er det slet ikke noget samfund?

Jeg har ikke et praktisk ansvar på disse områder. Jeg står som borger og ser på, hvad der foregår. Meget af det, der foregår, er jeg som borger stolt over. Andet er jeg ikke stolt over. Jeg er ikke stolt over, at vi ekskluderer så mange mennesker fra det egentlige fællesskab. Men ikke nok med det. Jeg er samtidig overbevist om, at vi evner at gøre det anderledes. Vi evner at tænke anderledes om uddannelse, om oplæring, om læring. Vi evner at tænke anderledes om arbejde, om løn, om belønning. Der er skoler og der er mennesker, der kan, men får de lov? Får de muligheder for at udfolde alle deres erfaringer og al deres engagement? Eller bremser bureaukratiet for nytænkning? Bremser de eksisterende institutioner og aktører for ændringer, for tilpasninger eller måske ligefrem for nogle af de revolutioner, der måske skal til for at fjerne de fattige, de svage, de udstødte fra avisernes forsider og gøre dem til tilfredse og konstruktive medborgere?